

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СУЧАСНИХ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ**

Анотація. В умовах трансформації міжнародно-політичного середовища гуманітарне співробітництво перетворюється на один з пріоритетів міжнародної співпраці, оскільки поглиблення глобальної гуманітарної кризи вимагає вироблення нових підходів та програм для вирішення питань гуманітарного характеру. Провідна роль у процесі модернізації підходів до гуманітарної співпраці належить ООН та її спеціалізованним підрозділам. Важливим етапом еволюції стратегії міжнародного гуманітарного співробітництва стало проведення Світового саміту з гуманітарних питань, під час якого було визначено нові пріоритети та представлено універсальні принципи гуманітарного співробітництва на сучасному етапі розвитку світової спільноти.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне співробітництво, ООН, Управління з координації гуманітарних питань, Управління Верховного комісару ООН у справах біженців, Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації, Світовий саміт з гуманітарних питань.

Annotation. With the rapid transformation of the international political space humanitarian cooperation is becoming one of the priorities of international cooperation. The deepening of the global humanitarian crisis requires the development of new approaches and programs to address humanitarian issues. The leading role in the process of modernization approaches to humanitarian cooperation belongs to the United Nations and its

---

* кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

divisions. The important stage in the evolution of the international humanitarian cooperation strategy was the holding of the World Summit on Humanitarian Issues during which new priorities and universal principles of humanitarian cooperation of the world community were identified and presented.

Key words: *International Humanitarian Cooperation, UN, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, United Nations Refugee Agency, UN Central Emergency Response Fund, World Humanitarian Summit.*

Аннотация. *В условиях трансформации международно-политической среды гуманитарное сотрудничество превращается в один из приоритетов международного сотрудничества, поскольку углубление глобального гуманитарного кризиса обуславливает необходимость выработки новых подходов и программ для решения вопросов гуманитарного характера. Ведущая роль в процессе модернизации подходов к гуманитарному сотрудничеству принадлежит ООН и ее специализированным организациям. Важным этапом эволюции стратегии международного гуманитарного сотрудничества стало проведение Всемирного саммита по гуманитарным вопросам, в ходе которого были определены новые приоритеты и представлены универсальные принципы гуманитарного сотрудничества на современном этапе развития мирового сообщества.*

Ключевые слова: *международное гуманитарное сотрудничество, ООН, Управление по координации гуманитарных вопросов, Управление Верховного комиссара ООН по делам беженцев, Центральный фонд реагирования на чрезвычайные ситуации, Всемирный саммит по гуманитарным вопросам.*

Постановка проблеми. *В сучасних міжнародних відносинах проблема міжнародного гуманітарного співробітництва набуває нового значення і потребує подальшого переосмислення, оскільки поглиблення*

гуманітарної кризи, яка охопила увесь світ в цілому, вимагає застосування нових, більш ефективних механізмів і моделей міжнародної співпраці. Так, незважаючи на досягнення у подоланні викликів і загроз сучасного цивілізаційного розвитку (наприклад, зменшення масштабів бідності з 35 % у 1990 р. до майже 10 % у 2016 р., розробка та впровадження інноваційних технологій з виробництва відновлюваних джерел енергії та їх масштабне застосування, глобальне поширення цифрових технологій і досягнень науки і техніки, що суттєво вплинуло на модернізацію економіки та уможливило побудову нового типу суспільства, яке має величезний потенціал для прогресу), зберігаються серйозні проблеми, які суттєво впливають на розвиток глобальної спільноти. Так, бл. 650 мільйонів людей як і раніше живуть в умовах крайньої бідності. Посилення нерівності в країнах і між ними зачіпає велику кількість осіб різного віку, зберігається нерівність між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, де багато громадян із середнім рівнем доходу як і раніше живуть в умовах бідності. Гендерна нерівність, в тому числі дискримінація і насильство по відношенню до жінок і дівчат, продовжує стримувати загальний прогрес у багатьох сферах. Під впливом структурних бар'єрів та дискримінаційних норм і практики вразливі групи населення все більше потерпають від соціально-економічних диспропорцій розвитку. Крім цього неспроможність реалізувати позитивний потенціал урбанізації, демографічних змін і майбутніх технологічних нововведень може перешкодити досягненню Цілей у сфері сталого розвитку [1]. Важливим фактором цивілізаційного розвитку стає неефективність стратегії запобігання негативним наслідкам природно-кліматичних лих та зміни клімату, що обумовлює виникнення нових планетарних проблеми, пов'язані зі збереженням придатної для життя людини екосистеми.

Посилення конфліктів, міжконфесійна ворожнеча і політична нестабільність призвели до збільшення кількості осіб, які страждають від відсутності базових соціально-економічних умов (понад 1,6 мільярда

людей), та масштабних переселень із зон конфліктів (понад бл. 244 мільйонів осіб). Причини криз тісно пов'язані між собою і вимагають різнобічних підходів. Посилення нерівності і зменшення довіри до державних інститутів ставлять на порядок денний необхідність зміцнення і збереження мирних, справедливих і відкритих суспільств. Прискорення процесів глобалізації світу вимагає врахування підвищення рівня взаємопов'язаності та транскордонні наслідки цих процесів у багатьох сферах [1]. Таким чином, вирішення проблем гуманітарного характеру стає одним з пріоритетів міжнародного співробітництва та поступово перетворюється на важливу складову поступального цивілізаційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження проблеми міжнародного гуманітарного співробітництва представлені цілою низкою праць. Зокрема, загальні питання гуманітарного співробітництва розглядаються у роботах М. Барнетт, Т. Вейса, Г. Жіля, К. Харпвікената, К.М. Хілла ін. Різноманітним аспектам цього явища присвячені праці таких авторів: Дж. Беррі, П. Волкера, А. Доніні, Г. Джеферіс, А.Дж. Балемані, П. Бока, А. Бувьє, Р. Кента, А. Кінтін, М.Клеймана, А. Кулея, К. Пеппера, Дж. Рона, М. Сассолі, А. Стренда, М. Хакіма, К. Хоба, Д. Чендлера та ін. Дослідження проблематики міжнародного гуманітарного співробітництва в Україні переважно здійснюється в рамках міжнародного гуманітарного права і представлене роботами М. Баймуратова, М. Буроменського, В. Буткевича, Д. Гараджаєва, А. Георгіци, В. Денисова, В. Дяченка, В. Євинтова, С. Ісаковича, В. Опришка, П. Рабиновича, В. Репецького, Ю. Римаренка, М. Цюрупи, М. Черкеса, В. Ярмакі та інших. Водночас відсутні комплексні дослідження сучасних стратегій міжнародного гуманітарного співробітництва із врахуванням сучасних пріоритетів та нових програм, покликаних ефективно протидіяти поглибленню глобальної гуманітарної кризи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В сучасному світі питання міжнародного гуманітарного співробітництва набувають дедалі більш важливого значення, оскільки стають основною для формування нової парадигми цивілізаційного розвитку. Водночас, як свідчить аналіз діяльності міжнародних акторів, спільного бачення щодо пріоритетів, змістового наповнення та механізмів реалізації стратегій гуманітарного співробітництва немає. Більш того, спостерігається поступова поляризація підходів, яка обумовлена геополітичною конфронтацією та прагненням запропонувати як мінімум два альтернативні підходи до міжнародного гуманітарного співробітництва. Перший підхід – західний, – базується на традиційному в рамках міжнародного права баченні гуманітарного співробітництва як надання допомоги під час конфліктів, у постконфліктний період, під час кризових ситуацій, що виникають внаслідок природних або техногенних катастроф. Базові пріоритети міжнародного гуманітарного співробітництва мають переважно політичний характер і зафіксовані у загальних документах з прав людини, міжнародних документах з гуманітарного права, що застосовуються під час збройних конфліктів, міжнародних документах, пов'язаних з відповідальністю за злочини проти миру і людства. Другий підхід, який переважно реалізується в рамках російських зовнішньополітичних ініціатив, передбачає співпрацю у гуманітарній сфері через культурне співробітництво, наукові та освітні проекти, діяльність у сфері масових комунікацій. Таким чином ініціативи у сфері міжнародного гуманітарного співробітництва мають характер «м'якої сили» і реалізуються для просування інтересів держави на міжнародній арені шляхом посилення культурно-ідеологічного впливу та зовнішньополітичної пропаганди. Отже, для підвищення ефективності програм міжнародного гуманітарного співробітництва необхідно визначити універсальні принципи, що відповідають потребам сучасного цивілізаційного розвитку і уможливають досягнення цілей і вирішення

завдань у сфері гуманітарного розвитку, що стоять перед міжнародною спільнотою.

Формулювання цілей статті. Основними цілями дослідження є аналіз сучасних пріоритетів міжнародного гуманітарного співробітництва та трансформації механізмів надання гуманітарної допомоги в рамках діяльності системи ООН.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародне гуманітарне співробітництво виступає важливою складовою діяльності ООН і здійснюється відповідно до положень Статуту, в якому зазначається, що однією з цілей організації є міжнародне співробітництво задля вирішення глобальних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру [2]. Перші ініціативи ООН у сфері гуманітарного співробітництва були пов'язані з відновленням Європи після руйнівних наслідків Другої Світової війни. На сучасному етапі ООН здійснює координацію операцій з надання як нагальної, так й довгострокової допомоги, зокрема, продовольчої, житлової, медичної, матеріально-технічної підтримки. Ця діяльність також виступає своєрідним каталізатором для ініціатив урядів та інших акторів міжнародних відносин з надання допомоги. Отже в рамках ООН міжнародне гуманітарне співробітництво передусім пов'язане з наданням міжнародної гуманітарної допомоги, яка є основним видом діяльності організації.

Система ООН є унікальною, оскільки виступає єдиним світовим інститутом з питань сприяння розвитку найбільш біднішим регіонам світу, який шляхом реалізації спеціальних програм допомагає долати соціально-економічний розрив та підвищувати базовий рівень цивілізованого існування в усьому світі. Практичним результатом діяльності організації є акумулювання та подальша передача фінансових ресурсів для країн і регіонів, які потерпають від кризових явищ, конфліктів або наслідків природних лих у вигляді безоплатних субсидій або позик. Організація

надає допомогу передусім тим, хто найбільше її потребує і не має інших джерел фінансової і технічної допомоги. Так, саме в організаціях системи ООН здійснюється розробка політики гуманітарної допомоги; надається допомога людям, які змушені рятуватися від війни, переслідувань або порушень прав людини – біженцям і переміщеним особам; реалізуються програми захисту різних груп населення, при цьому особлива увага приділяється захисту дітей в умовах збройних конфліктів і криз; надається надзвичайна продовольча допомога; надається фінансова і технічна допомога (у тому числі термінова) для оперативного фінансування надання гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок стихійних лих і збройних конфліктів; вживаються різноманітні заходи задля привернення уваги до гуманітарних питань та сприяння підвищенню рівня інформованості громадськості в цій сфері [3].

Провідну роль у здійсненні міжнародної гуманітарної діяльності відіграє Управління з координації гуманітарних питань (УКГП), яке є підрозділом Секретаріату ООН і відповідає за об'єднання гуманітарних організацій для забезпечення узгодженого реагування на надзвичайні ситуації. УКГП було створено на основі Резолюції ГА №46/182 від 14 квітня 1992 р. (спочатку як Управління з гуманітарних питань). До основних завдань Управління увійшла мобілізація міжнародної спільноти, а також координація її дій у відповідь, зокрема, різних підрозділів ООН під час «гуманітарних ситуацій, які вимагають термінового втручання» (політичні кризи і конфлікти), у випадку стихійних лих (землетрусів, повнів, циклонів) або техногенних катастроф. УКГП також досліджує можливі способи запобігання виникненню гуманітарних криз та катастроф, у тому числі, шляхом внесення поправок до мандатів інших агенцій, які займаються наданням допомоги. У Резолюції також наголошувалося, що у своїй діяльності Управління має дотримуватися принципів суверенітету, територіальної цілісності та національної єдності держав відповідно до Статуту ООН, а тому гуманітарна допомога повинна надаватися за

наявністю згоди зацікавленої сторони та офіційного запиту держави, якій ця допомога адресується. Як зазначається у документі, УКГП має допомагати Генеральному секретарю у вирішенні гуманітарних питань, зокрема, тих, які не входять до специфічних повноважень підрозділів ООН (наприклад, захист і надання допомоги переміщеним особам); захищати питання гуманітарного права перед політичними органами, зокрема, в Раді Безпеки; координувати гуманітарну допомогу та здійснювати моніторинг якості механізмів для її надання [4].

До повноважень УКГП увійшли також контроль і швидка реакція на кризові ситуації, які мають гуманітарні наслідки; захист принципів гуманітарного права і прав людини, співпраця з Верховним Комісаром з прав людини; централізація і аналіз інформації за допомогою інтегрованої регіональної інформаційної мережі (IRIN, Integrated Regional Information Network) і веб-сайту (www.reliefweb.int); координація діяльності оперативних установ на місцях, вироблення надзвичайних планів і проведення оперативного оцінювання потреб; організація зборів необхідних коштів (з консолідованих фондів); полегшення доступу оперативних установ до місць, де потрібна допомога; управління фондом оборотних коштів для надання екстреної допомоги; забезпечення переходу від екстреної допомоги до допомоги відновленню, сприяння посиленню консолідації світу в періоди після конфліктних ситуацій, а також співпраця з Департаментом з політичних питань ООН [5].

Зазначимо, що УКГП – не самостійна спеціалізована установа ООН, а Управління при Генеральному секретаріаті ООН. Ним керує заступник Генерального секретаря з координації гуманітарних питань (з 2015 р. цю посаду обіймає С. О'Брайєн). Заступник Генерального секретаря також є «координатором надзвичайної допомоги» (Emergency Relief Coordinator, ERC) всім країнам-членам ООН. Управління базується у Нью-Йорку, має представництво у Женеві, вісім регіональних бюро та представництва у 30 країнах світу. Бюджет УКГП становить близько 270 млн. дол. США, з яких

95 % – добровільні пожертви та внески держав, решта – кошти регулярного бюджету ООН [4].

У 2002 р. при УКГП було створено відділ з питань внутрішньо переміщених осіб, який у 2004 р. був реформований у Міжвідомчий відділ з питань осіб, переміщених всередині країни. Відділ не є оперативним, а його основна роль полягає у мобілізації різних агенцій ООН для ефективного надання допомоги та захисту переміщених осіб. Відділ співпрацює з мережею резидентів-координаторів та з координаторами з гуманітарних питань ООН на місцях, а також напряму працює з представником Генерального секретаря ООН з питань переміщених осіб. У 2007 р. було утворено Службу підтримки з питань переміщення та захисту (СППЗ), яка тісно співпрацює з відділеннями на місцях, групами країн та секторальними групами у всьому світі у сфері захисту, координації та управління функціонуванням таборів, а також процесами швидкого відновлення. До пріоритетів діяльності Служби увійшли, по-перше, надання підтримки секторальній групі швидкого відновлення у здійсненні її мандату в сфері контролю і посилення міжвідомчої реакції на внутрішні переміщення; по-друге, надання підтримки реалізації завдань УКГП у сфері захисту як на міжнародному, так і на місцевому рівні, і зміцнення потенціалу установи з метою зробити захист пріоритетним напрямком діяльності; по-третє, підтримка і зміцнення міжвідомчого потенціалу за допомогою ініціативи «Проект з формування резервного потенціалу в сфері захисту» (ПРОКАП) для реагування на кризи, в яких потрібен захист, в першу чергу, на ситуації переміщення всередині країни [4].

Координація забезпечується Міжвідомчим постійним комітетом (МПК), який знаходиться під керівництвом Помічника Генерального Секретаря / Координатора операцій невідкладної допомоги, і об'єднує підрозділи ООН з надання гуманітарної допомоги – ПРООН, ЮНІСЕФ, ВПП, ФАО, ВООЗ, ІМО, Управління Верховного комісару ООН у справах біженців, а також долучає до співпраці Спеціального Представника з

питань внутрішньо переміщених осіб, Світовий Банк, Управління Верховного комісару ООН з прав людини. Важливу роль у реалізації завдань міжнародної гуманітарної допомоги відіграє співпраця з Міжнародним комітетом Червоного Хреста, Міжнародною федерацією товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та іншими неурядовими організаціями [4].

Так, Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) відповідає за оперативну діяльність з метою пом'якшення наслідків стихійних лих, запобігання виникненню гуманітарних криз і готовності оперативно реагувати на небезпеку. Під час виникнення надзвичайних ситуацій координатори-резиденти ПРООН мають координувати зусилля з надання допомоги і відновлення на національному рівні [6].

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) прагне охопити своєю діяльністю максимальне число дітей шляхом прийняття найбільш ефективних і доступних за ціною рішень для протидії найсерйознішим загрозам для їх виживання. ЮНІСЕФ також наполегливо рекомендує урядам і воюючим сторонам підвищувати ефективність своїх дій із захисту дітей. Зокрема наголошується на тому, що протягом останнього десятиліття 300 тис. дітей були завербовані як солдати, за цей же період під час воєн і конфліктів загинуло 2 мільйони дітей, а ще 6 мільйонів отримали важкі поранення або стали інвалідами. Результатом воєн і цивільних заворушень стала також поява 13 мільйонів внутрішньо переміщених дітей і 10 мільйонів дітей-біженців. Фонд спрямовує свої зусилля на задоволення їх потреб, забезпечуючи продовольством, питною водою, ліками і житлом. Крім того, ЮНІСЕФ розробив концепцію «діти як зона миру» і проголосив «дні мирного життя» і «коридори світу» [7].

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців ООН (УВКБ ООН) здійснює і координує міжнародні дії щодо захисту біженців та вирішення проблем біженців у всьому світі. Близькосхідна агенція ООН допомагає саме палестинським біженцям шляхом забезпечення їх

добробуту та соціально-економічного розвитку. Агенція надає послуги в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, займається покращенням інфраструктури в таборах, надає мікрофінансування і невідкладну допомогу, в тому числі в період збройних конфліктів [8].

Всесвітня продовольча програма ООН (ВПП) забезпечує надання допомоги мільйонам людей, які стають жертвами катастроф. Вона відповідає за мобілізацію продовольства і засобів для його транспортування в рамках всіх великомасштабних операцій допомоги біженцям, що координуються УВКБ [9]. Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (ФАО) часто допомагає фермерам після повеней, спалахів епідемій худоби та інших надзвичайних ситуацій. Глобальна система інформації і раннього оповіщення ФАО у сфері продовольства і сільського господарства безперервно відстежує перспективи виробництва зернових культур і ситуацію з продовольчою безпекою на глобальному, регіональному, національному та регіональному рівнях; попереджає про виникнення продовольчих проблем і надзвичайних ситуацій [10].

В рамках системи Організації Об'єднаних Націй координацію міжнародного реагування на надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я здійснює Відділ надзвичайної і гуманітарної допомоги Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). На сучасному етапі цивілізаційного розвитку здоров'я є спільною відповідальністю, включаючи рівний доступ до первинної допомоги та колективний захист від транснаціональних загроз. Тому ВООЗ відіграє провідну роль у вирішенні проблем глобальної охорони здоров'я, формуванні порядку денного в галузі медичних досліджень, встановленні норм і стандартів у сфері охорони здоров'я, розробці науково обґрунтованих варіантів політики, забезпеченні технічної підтримки країнам, а також здійснює моніторинг та оцінку тенденцій в зазначеній сфері [11].

Для координації операцій з надання допомоги в кожній конкретній країні УКГП працює в тісній співпраці з постійним координатором ООН в цій країні (зазвичай, це постійний представник ПРООН), призначеним для координації роботи інших агентств ООН на місцях, і з Координаторами ООН з гуманітарних питань. У Женеві цілодобово працює оперативна система екстреного реагування, яка може використовувати персонал інших агентств або органів ООН, а також працівників цивільного захисту та військовослужбовців, які відряджаються для виконання гуманітарних місій різними країнами. Все частіше для так званих складних екстрених випадків використовується Група ООН з оцінки стихійних лих і координації діяльності (ЮНДАК), яка спеціально була створена для подолання наслідків стихійних лих. Ця група складається з національних експертів з екстрених випадків. Для оперативної мобілізації коштів або передачі інформації, наприклад, в галузі транспорту та телекомунікацій, використовується практика спеціальних домовленостей в умовах надзвичайних ситуацій [3].

З метою всебічної підтримки діяльності гуманітарних організацій, що працюють в конкретній країні, спеціально створена система залучення консолідованих фондів. Хоча збір коштів в більшості випадків робиться один раз в рік, УКГП може також звернутися із закликом про «екстрену» допомогу для конкретних невідкладних ситуацій. У таких випадках застосовується система прямого фінансування завдяки добровільній участі держав, допомога яких потім відшкодовується з регулярних внесків [4].

Важливою для підвищення ефективності міжнародного гуманітарного співробітництва є співпраця з різноманітними неурядовими організаціями, зокрема, з Міжнародним комітетом Червоного Хреста та Міжнародною Федерацією товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, які є повноправними членами Міжвідомчого постійного комітету. Інші неурядові організації запрошуюються *ad hoc*, в залежності від характеру діяльності у сфері міжнародного гуманітарного співробітництва.

Деякі об'єднання НУО, у тому числі Взаємодія (Interaction) та Міжнародна рада добровольчих агентств (ICVA), є постійними членами Міжвідомчого постійного комітету. Крім цього, УКГП може звертатися до НУО з метою отримання інформації, про наявність на складах обладнання і засобів для надання гуманітарної допомоги [3].

УКГП також керує діяльністю Центрального фонду реагування на надзвичайні ситуації (CERF), який сьогодні визнається одним з найбільш ефективних та швидких способів надання підтримки оперативному гуманітарному реагуванню на потреби осіб, які постраждали внаслідок стихійних лих та збройних конфліктів. Управління СЕРФ здійснюється заступником Генерального секретаря ООН з гуманітарних питань та Координатором надзвичайної допомоги (КЧП) від імені Генерального секретаря ООН. Діяльність КЧП забезпечується секретаріатом СЕРФ, що функціонує при Управлінні з координації гуманітарних питань. Секретаріат здійснює контроль над розподілом коштів СЕРФ, забезпечує їх своєчасне надання, а також прозорість використання коштів і надання належної звітності. Консультативна група СЕРФ надає Генеральному секретарю політичні консультації щодо використання коштів і результатів діяльності фонду [12].

Фонд отримує добровільні внески цілий рік, щоб забезпечити термінове фінансування рятувальних гуманітарних операцій в будь-якій точці світу. СЕРФ приймає пожертвування від держав, компаній, фондів, благодійних організацій і приватних осіб, формуючи єдиний фонд, цільовий обсяг наповнення якого понад 500 млн. дол. США на рік. Найбільшими донорами СЕРФ є Велика Британія, Німеччина, Швеція, Нідерланди, Норвегія, Канада, Іспанія, Ірландія, Данія і Австралія. Ці кошти можуть бути використані негайно в разі настання надзвичайних ситуацій після подання гуманітарними організаціями спільних заявок на фінансування. Кошти виділяються негайно, якщо виконані всі вимоги СЕРФ, тобто якщо потреби є невідкладними і запропоновані заходи

дозволять врятувати людські життя. Завдяки існуючій системі фінансування гуманітарної діяльності, виділені кошти негайно можуть бути використані організаціями з надання гуманітарної допомоги для ліквідації наслідків криз, конфліктів або природних лих, зокрема, для постачання харчових продуктів, безпечної питної води, предметів медичного призначення та інших рятувальних засобів. Окрім коштів, які виділяє Фонд, для надання допомоги використовуються також додаткові джерела фінансування гуманітарної діяльності – кошти об'єднаних фондів на рівні країн і кошти, отримані завдяки двостороннім домовленостям про фінансування. Найбільше коштів було передано Судану, Демократичній Республіці Конго, Ефіопії, Сомалі Пакистану, Кенії, Чаду, Нігеру, Південному Судану та Ємену [13].

Перевагою Фонду є те, що на відміну від інших джерел фінансування, СЕРФ надає кошти на самому початку кризи, коли час вирішує все і важливо запуснути операції з надання надзвичайної допомоги якомога швидше. Однак для мобілізації коштів може знадобитися певний термін, а зволікання може призвести до збільшення кількості жертв. СЕРФ допомагає вирішити цю проблему за допомогою грантів швидкого реагування, затвердження яких відбувається упродовж 48 годин. СЕРФ допомагає вирішити й проблему фінансування гуманітарної допомоги у випадках, коли кризи залишаються за межами уваги світової спільноти і тому не отримують достатнього фінансування, надаючи двічі на рік гранти на ліквідацію наслідків таких надзвичайних ситуацій. СЕРФ також надає позики на суму до 30 млн. дол. США терміном на один рік за наявності підстав вважати, що в подальшому надійде фінансування з інших джерел. Протягом року СЕРФ в середньому виділяє кошти на проведення гуманітарних операцій в 50 різних країнах. Фінансування СЕРФ безпосередньо доступно для органів, фондів і програмам ООН, а також Міжнародної організації з питань міграції [14].

Таким чином, як свідчать дані ООН, в умовах наростання глобальної гуманітарної кризи, організація постійно збільшує масштаби гуманітарної допомоги, яка досягла безпрецедентних масштабів. Гуманітарною діяльністю займається багато суб'єктів – уряди держав, які несуть головну відповідальність за надання допомоги своєму населенню, міжнародні та національні організації і мережі, підприємці та приватні фонди. Проте, гуманітарна система не може задовольнити найвищий рівень потреб з часу Другої світової війни. З кожним роком потреби – і витрати – зростають все більш високими темпами. Заклики про допомогу, ініційовані Організацією Об'єднаних Націй, вирости в обсязі з 3,4 млрд. дол. США у 2003 р. до 20 млрд. дол. США в 2016 р. У той же час зростає й розрив між масштабом потреб і ресурсами, наявними для їх задоволення. А отже, для того щоб змінити цю тенденцію, вкрай необхідні глобальні дії [15].

У 2012 р. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй Пан Гі Мун виступив із закликом провести Світовий саміт з гуманітарних питань, центральною темою якого мав стати пошук шляхів задоволення потреб дедалі більшої кількості людей, які опиняються в кризових ситуаціях або вразливі для них, і забезпечення при цьому готовності до більш ризикованого і невизначеного майбутнього. Звертаючись з закликом про проведення Саміту Генеральний секретар звернувся до Управління Організації Об'єднаних Націй з координації гуманітарних питань (УКГП) організувати процес всесвітніх консультацій для підготовки пропозицій з пошуку рішень. Для проведення консультацій Управлінням, в партнерстві з Програмою розвитку ООН, був створений секретаріат Світового саміту з гуманітарних питань [16].

У період з червня 2014 р. по жовтень 2015 р. секретаріат Саміту провів найбільш всеосяжні за всю історію консультації з гуманітарної діяльності. Для забезпечення того, щоб пошуки рішень спиралися на досвід усіх зацікавлених сторін і брали його до уваги, в процесі були враховані думки постраждалих людей, представників урядів,

громадянського суспільства, гуманітарних організацій, приватного сектора та інших партнерів. В цілому в консультаціях взяло участь понад 23 тис.чол. зі 153 країн. Висновки, зроблені для кожної частини світу, були узагальнені під час восьми регіональних консультацій, що проводилися в Абіджані, Аммані, Окленді, Будапешті, Душанбе, Гватемалі, Преторії і Токіо. Крім того, по всьому світу, в тому числі в Берліні, Бонні, Досі, Лозанні, Нью-Йорку і Сінгапурі, були проведені тематичні консультації. Паралельно також відбувалися консультації в режимі онлайн, під час яких було отримано понад 5500 зауважень. Ці консультації завершилися проведенням глобальних консультацій, які проходили в Женеві в жовтні 2014 р. і в яких для огляду підсумків цього процесу взяли участь більше 1 000 делегатів з усього світу [15].

Висновки, яких дійшли учасники консультацій, були представлені в доповіді під назвою «Відновлення гуманності – глобальні заклики до дій», яка була опублікована у вересні 2015 р. У доповіді було узагальнено значний обсяг інформації про гуманітарний розвиток людства, що обумовило потребу здійснити «перевірку на реальність» можливостей реалізації рекомендацій, що формуються на рівні глобальних інститутів. Як підкреслюється у доповіді, у самому центрі гуманітарної діяльності мають знаходитися передусім інтереси людей, які постраждали внаслідок криз. Отже слід вживати заходів, щоб побудувати світ, де відновлена «фундаментальна гуманність», світ, в якому люди, які постраждали, були врятовані, якщо є така можливість, не вмирають, не голодують і не стають жертвами конфліктів тільки тому, що для його порятунку бракує політичної волі або ресурсів. У доповіді міститься заклик до рішучих спільних дій на підтримку міжнародних зобов'язань рятувати життя людей і створювати гідні умови життя [15]. Інклюзивний процес консультацій уможливив виокремлення п'яти основних напрямків діяльності, кожен з яких є окремим пріоритетом майбутньої гуманітарної діяльності, зокрема:

- гідність – розширювати права і можливості населення щодо подолання наслідків криз і відновлення нормального і гідного життя за допомогою гуманітарної діяльності, що ставить населення в центр уваги; забезпечує гендерну рівність в отриманні захисту та підтримки; охоплює кожного, хто потребує допомоги; передбачає використання коштів в інтересах молоді та дітей; дозволяє населенню виступати в якості основного суб'єкта реагування власними силами;

- безпека – забезпечувати захист населення від негативного впливу криз і конфліктів, ставлячи безпеку в центр уваги гуманітарній діяльності, посилюючи політичні заходи з метою запобігання і припинення конфліктів, не допускаючи і припиняючи порушення міжнародного гуманітарного права і контролюючи, щоб гуманітарна діяльність не використовувалася як інструмент;

- забезпечення життєстійкості – знаходити рішення в інтересах населення в умовах нових або затяжних криз на основі колективних дій гуманітарних партнерів, партнерів в галузі розвитку та інших партнерів з метою зміцнення життєстійкості населення в умовах кризових ситуацій шляхом вкладення коштів у забезпечення готовності до криз, попередження та пом'якшення ризиків, зменшення уразливості, пошуку довгострокових рішень у випадках затяжного переміщення населення, а також адаптації до нових загроз;

- партнерські відносини – формувати різноманітні та інклюзивні партнерські відносини, які підтверджують основні гуманітарні принципи; підтримувати ефективну і орієнтовану на населення гуманітарну діяльність; створювати можливості для того, щоб ті, хто першим надає допомогу, могли взяти на себе провідну роль; використовувати потенціал інновацій;

- фінансування – забезпечувати достатнє і більш ефективне використання ресурсів з метою збереження життя людей, гідності та забезпечення життєздатності в умовах криз на основі нових і

різноманітних джерел фінансування та розширеної підтримки місцевих організацій [15].

На цій основі зацікавлені сторони можуть формувати зобов'язання, партнерство або розробляти заходи, необхідні для досягнення успіхів у проведенні Світового саміту з гуманітарних питань.

У лютому 2016 р. було оприлюднено доповідь Генерального секретаря ООН, присвячену Світовому саміту з гуманітарних питань, – «Єдине людство: спільна відповідальність». У документі було враховано результати міжнародних консультацій, а також рішення в рамках інших ключових процесів, включаючи Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 р.; роботу груп високого рівня у сфері здійснення операцій з підтримки миру і фінансування гуманітарної діяльності; огляд архітектури ООН у сфері миробудівництва 2015 р.; огляд Резолюції 1325 (2000) Ради Безпеки з питання про жінок, мир і безпеку; Сендайську рамкову програму із зниження ризику лих на 2015-2030 р.; Паризьку хартію про зміну клімату 2015 р. [17]

У своїй доповіді Генеральний секретар зазначає про необхідність зробити гуманність центральним поняттям глобального процесу прийняття рішень і пропонує Порядок денний в інтересах людства, який містить основні заходи та стратегічні орієнтири, необхідні для реалізації цього бачення. Він закликає держави-члени, ООН та гуманітарні організації, а також інші зацікавлені сторони підтримати п'ять основних пріоритетів:

- 1) політичне лідерство у запобіганні та припиненні конфліктів;
- 2) затвердження норми, що захищають інтереси людства;
- 3) охоплення допомогою всіх, хто її потребує;
- 4) зміна якості життя людей, що уможливить перехід від надання допомоги до усунення причин виникнення потреби цієї допомоги;
- 5) інвестування в захист інтересів людства.

У сукупності ці п'ять основних пріоритетів Порядку денного в інтересах людства є зобов'язаннями, виконання яких може не тільки змінити життя людей, а й спосіб, в який міжнародне співтовариство

вирішує гуманітарні проблеми шляхом підготовки до криз і реагування на них. Документ містить заклик до керівників, яким пропонується відразу ж після Саміту розпочати реалізацію Порядку денного і домогтися реального прогресу протягом трьох років [16].

Одним з підсумків процесу глобальних консультацій стало рішення, яке було підтримано на найвищому рівні керівництва ООН, – провести Світовий саміт з гуманітарних питань. До організації та проведення саміту долучилися світові лідери, представники урядів країн, чисельні гуманітарні організації, ділові кола та представники громадянського суспільства. Як зазначалося у документах зустрічі, основною метою на етапі планування заходу стало об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін навколо реалізації Порядку денного в інтересах людства задля реальних змін в житті багатьох людей, які потерпають від різноманітних гуманітарних криз.

Саміт відбувся 23-24 травня 2016 р. у Стамбулі. Основними цілями Саміту було визначено: окреслити сучасні гуманітарні принципи співробітництва між усіма зацікавленими сторонами, тобто переглянуті закладені ще у середині ХХ ст. підходи до визначення стратегічних пріоритетів та механізмів реалізації міжнародного гуманітарного співробітництва; запропонувати нові підходи до реалізації програм гуманітарного співробітництва та гуманітарної допомоги, особливо в контексті підвищення стійкості до реальних і потенційних криз, що можуть призвести до гуманітарних катастроф, а також удосконалення механізмів попередження криз та вироблення ефективних підходів до співробітництва у гуманітарній сфері; обмін досвідом та передовою практикою між усіма зацікавленими сторонами щодо реалізації програм гуманітарного співробітництва. Під час зустрічі було обговорено Порядок денний в інтересах людства та прийняті базові документи, в яких учасники зустрічі закріпили основні принципи міжнародного гуманітарного співробітництва в сучасних умовах.

Робота Саміту була організована відповідно до пріоритетів міжнародного гуманітарного співробітництва, визначених у Порядку денному. Так, обговоренню і виробленню спільної позиції в ключових питаннях гуманітарної діяльності було присвячено зустрічі в рамках Круглих столів лідерів високого рівня – «Роль політичного керівництва у запобіганні та припиненні конфліктів»; «Затвердження норм, що захищають інтереси людства»; «Ніхто не повинен бути забутий»; «Досягнення гендерної рівності»; «Стихійні лиха та зміна клімату: управління ризиками та кризами іншим способами»; «Зміна життя людей – від надання допомоги до усунення потреби»; «Гуманітарне фінансування: інвестиції у людство». Окремим питанням міжнародного гуманітарного співробітництва було присвячено низку Спеціальних сесій, під час проведення яких обговорювалися питання зосередження гуманітарної діяльності передусім на проблемах людини, включення до пріоритетів гуманітарної діяльності проблеми захисту людей з особливими потребами, пошуку нових джерел фінансування гуманітарної діяльності, зокрема, використання можливостей ісламських держав; сприяння розвитку освіти в умовах надзвичайних ситуацій та затяжних криз; подальшого підвищення стандартів медичного забезпечення в регіонах, охоплених кризами та конфліктами; створення Глобального альянсу гуманітарних інновацій, що уможливить пошук сучасних більш ефективних механізмів міжнародного гуманітарного співробітництва, релігійного співробітництва з метою розширення можливостей гуманітарної діяльності, розробки спеціальних гуманітарних акцій, спрямованих на молодь, пошуку нових механізмів співпраці з приватним сектором в гуманітарній сфері [18].

У Резюме Голови, представленому Генеральним секретарем ООН, також зазначалося, що виключно гуманітарної допомоги замало для задоволення або зменшення потреб понад 130 млн. найбільш вразливих осіб в різних країнах світу. А тому нагальною є потреба вироблення нового узгодженого підходу, заснованого на усуненні першопричин виникнення

криз, на посиленні ролі дипломатії у попередженні і врегулюванні конфліктів, на поєднанні зусиль у гуманітарній діяльності, у сфері сталого розвитку та миробудівництва. Таким чином рішення, прийняті під час проведення Світового саміту з гуманітарних питань, заклали основу для вироблення оновленої моделі міжнародного гуманітарного співробітництва та заклали нові механізми, зорієнтовані на превентивні дії та недопущення виникнення криз і конфліктів у світі, що суттєво дестабілізують поступальний розвиток людської цивілізації. Всі зобов'язання, узяті під час Саміту, відображені у новій платформі «Commitment to Action», відкритої для загального доступу, що покращить забезпечення звітності про виконання зобов'язань усіх зацікавлених сторін [19].

Висновки. Таким чином, в умовах трансформації системи міжнародних відносин та посилення тенденцій глобалізації, відбувається перегляд гуманітарних принципів, що уможливорює пошук більш ефективних механізмів міжнародного гуманітарного співробітництва. Так, суттєвий прогрес було досягнуто у сфері міжнародного права, миротворчої діяльності, міжнародної допомоги. Водночас, на тлі збільшення масштабів глобальної гуманітарної кризи, виникають нові виклики і загрози, що ставлять на порядок денний питання вироблення більш ефективних механізмів співробітництва.

Поява концепції гуманізації світової політики обумовлена тим, що криза не тільки охопила країни, що розвиваються, а й дестабілізує поступальний розвиток розвинених країн, які вимушені докладати дедалі більше зусиль для вирішення гуманітарних питань як в самій країні, так і за її межами, зокрема, питань міграції та біженців. В цих умовах відбувається й перегляд пріоритетів міжнародного гуманітарного співробітництва провідних акторів світової політики як на глобальному, так й на регіональному та міжнародному рівнях.

Список використаних джерел

1. Стратегический план ПРООН на 2018-2021 годы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://undocs.org/ru/DP/2017/38>.
2. Статут ООН. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf.
3. Оказание гуманитарной помощи. Официальный сайт ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/sections/what-we-do/deliver-humanitarian-aid/index.html>
4. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (ОСНА) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unocha.org/about-us/who-we-are>
5. Знакомьтесь: УКГВ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.refworld.org.ru/pdfid/524d5d084.pdf>
6. United Nations Development Programme (UNDP) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>
7. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unicef.org/research-and-reports>.
8. United Nations Refugee Agency (UNHCR) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unhcr.org/history-of-unhcr.html>.
9. The World Food Programme (WFP) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www1.wfp.org/overview>.
10. The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fao.org/about/what-we-do/en/>
11. The World Health Organization (WHO) – Режим доступа: – Режим доступа: <http://www.who.int/entity/en/>
12. The UN Central Emergency Response Fund (CERF) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cerf.un.org/about-us/who-we-are>.

13. CERF Donors [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unocha.org/cerf/donors/donorspage>.

14. CERF Quarterly. – 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.unocha.org/sites/dms/CERF/About_CERF_20141215_rus.pdf

15. Восстановление гуманности. Глобальные призывы к действиям. Общие сведения о процессе консультаций в рамках подготовки к Всемирному саммиту по гуманитарным вопросам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.agendaforhumanity.org/sites/default/files/resources/2017/Jul/WHS_Synthesis_Report_Russian.pdf.

16. Единое человечество: общая ответственность. Доклад Генерального секретаря в связи со Всемирным саммитом по гуманитарным вопросам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.agendaforhumanity.org/sites/default/files/A-70-709%20-%20SG%20Report%20for%20the%20WHS%20%28Russian%29.pdf>.

17. Жерар А. Формирование повестки дня в интересах человечества [Электронный ресурс] / Антуан Жерар // Хроника ООН – Режим доступа: <https://unchronicle.un.org/ru/article/2630>

18. World Humanitarian Summit Documents [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.agendaforhumanity.org/resources/world-humanitarian-summit#core-commitments>.

19. В защиту интересов человечества: приверженность действиям. Резюме председателя, представленное Генеральным секретарем Организации Объединенных Наций. Всемирный саммит по гуманитарным вопросам Стамбул, 23-24 мая 2016 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.agendaforhumanity.org/sites/default/files/resources/2017/Jul/WHS%20Chair%20summary-1609859R.pdf/>